

ПОЛІТЕКОНОМІЯ

DOI: <https://doi.org/10.15407/etet2022.02.005>

УДК: 330. 341.424: 339.9

JEL: B41

Михайло Звєряков

Андрій Грималюк

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Проаналізовано правову форму публічного управління, досліджено його внутрішній економічний зміст, пов'язаний з матеріальними виробничими відносинами та іманентними їм об'єктивними економічними законами. Методологія дослідження базується на розмежуванні структури та динаміки політико-економічної системи, що послідовно проводить Одеська школа економічної теорії.

Показано, що політико-економічний зміст публічного управління та адміністрування завжди має конкретно-історичний характер. Сучасним еталоном ефективної політико-економічної системи є "дзеркальна симетрія" її структурних та динамічних залежностей. Така "дзеркальна" симетрія досягається лише тоді, коли спрямована "згори донизу" динамічна залежність включає всі структурні рівні політико-економічної системи у послідовності: публічне управління та адміністрування – об'єктивні виробничі відносини – продуктивні сили суспільства. Якщо один із цих трьох рівнів випадає з "ланцюжка" динамічних залежностей, система перестає відповідати політико-економічним вимогам сучасно-

---

Звєряков Михайло Іванович (k.zet@ukr.net), д-р екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України; завідувач кафедри загальної економічної теорії та економічної політики Одеського національного економічного університету.

<https://orcid.org/0000-0003-0039-5068>

Грималюк Андрій Вікторович (andreigrim01@gmail.com), д-р екон. наук; доцент кафедри загальної економічної теорії та економічної політики Одеського національного економічного університету.

<https://orcid.org/0000-0002-8323-9193>

Цитування. Звєряков М.І., Грималюк А.В. Теоретичні основи політико-економічного аналізу публічного управління та адміністрування. *Економічна теорія*. 2022. № 2. С. 5–28. DOI: <https://doi.org/10.15407/etet2022.02.005>

© М. Звєряков, А. Грималюк, 2022

ISSN 1811-3141. *Економічна теорія*. 2022. № 2: 5–28

го розвитку та виявляється нездатною знаходити адекватні відповіді на історичні виклики.

В сучасній державно-капіталістичній моделі керованого розвитку динамічна залежність здатна охопити всі три структурні рівні в процесі свідомого використання об'єктивних економічних законів капіталізму для розвитку продуктивних сил, включаючи публічне управління та адміністрування.

Практична значущість результатів дослідження пов'язана з обґрунтуванням об'єктивної необхідності для України державно-капіталістичної моделі керованого розвитку, в якій публічне управління та адміністрування спрямовані на свідоме використання об'єктивних економічних законів для розвитку продуктивних сил.

Ключові слова: політико-економічний аналіз; публічне управління та адміністрування; державний капіталізм; керований розвиток; ліберальна модель управління; стихійний розвиток.

THEORETICAL FUNDAMENTALS OF POLITICAL-ECONOMIC ANALYSIS OF PUBLIC GOVERNANCE AND ADMINISTRATION

Mykhailo Zveryakov (k.zet@ukr.net), Doctor of Economics, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine, Head of the Department of General Economic Theory and Economic Policy, Odessa National Economic University. <https://orcid.org/0000-0003-0039-5068>

Andrii Hrymaliuk (andreigrim01@gmail.com), Doctor of Economics, Associate Professor of the Department of General Economic Theory and Economic Policy, Odessa National Economic University. <https://orcid.org/0000-0002-8323-9193>

The legal form of public administration is analyzed, its internal economic content related to material production relations and the objective economic laws immanent in them is investigated.

The research methodology is based on the demarcation of the structure and dynamics of the political-economic system, which is consistently carried out by the Odesa School of Economic Theory.

It is shown that the political and economic content of public management and administration always has a concrete-historical character. The modern standard of an effective political and economic system is the "mirror symmetry" of its structural and dynamic dependencies. Such "mirror" symmetry is achieved only when the "top-down" dynamic dependence includes all structural levels of the political-economic system in sequence: public management and administration – objective production relations – productive forces of society. If one of these three levels falls out of the "chain" of dynamic dependencies, the system ceases to meet the political and economic requirements of modern development and is unable to find adequate answers to historical challenges.

In the modern state-capitalist model of managed development, dynamic dependence is able to cover all three structural levels in the process of consciously using the objective economic laws of capitalism for the development of productive forces, including public management and administration.

The practical significance of the research results is related to the justification of the objective necessity for Ukraine of a state-capitalist model of managed development, in which public management and administration are aimed at the conscious use of objective economic laws for the development of productive forces.

Key words: political-economic analysis; public management and administration; state capitalism; managed development; liberal model of governance; spontaneous development.

Вступ

Сучасна економічна теорія має у своєму розпорядженні великий корпус наукової літератури, в якій економіка досліджується як система влади (Bardhan, 2018; Bocage, 2019; Clegg, 2007; Dugger, 2018; Lukes, 2019; Papandreou, 1994; Russell, 2020; Takata, 2018; Schutz, 1995; Rothschild, 1971). Однак здебільшого поняття влади розглядається в ній стосовно не до публічного управління та адміністрування, а до приватних та корпоративних економічних суб'єктів, і лише в другу чергу – стосовно публічного управління.

Об'єктивна історична основа такої логічної послідовності корениться у відчуженій, фетишистській структурі ринкової економіки. При цьому метод об'єктивно визначається предметом у тому сенсі, що логіка аналізу такої системи влади в цілому відображає іманентне товарному виробництву уречевлення та відчуження суспільних відносин, які на відміну від іманентних творчості відносин вільного суб'єкт-суб'єктного спілкування між людьми виступають як відчужені від людей та пануючі над ними стихійні ринкові сили, підпорядковують їх собі і перетворюють із суб'єктів на агентів відчужених від них виробничих відносин.

Проте завдяки публічному управлінню та відповідним інституційним формам господарювання суспільство в принципі може свідомо використовувати іманентні даним виробничим відносинам об'єктивні економічні закони для розвитку своїх продуктивних сил. Таке суспільство виступає як колективний суб'єкт-об'єкт, що діалектично "вбирає" в себе матеріальність виробничих відносин і свідомо використовує іманентні їм об'єктивні економічні закони. Найбільш яскравими прикладами такого колективного суб'єкта, що свідомо використовує об'єктивні економічні закони капіталізму, у сучасному світі виступають такі нові індустріальні країни, як Південна Корея,

Китай, Сінгапур та Тайвань (Гриценко, 2021; 2017; Тарасевич, 2015; Бодров, 2016).

Що ж до літератури з публічного управління та адміністрування, то в ній у центрі уваги виявляється передусім їх суто зовнішня, політико-правова форма, тоді як їх реальному політико-економічному змісту не приділяється достатньо уваги. Тому постає проблема з'єднання аналізу зовнішньої форми публічного управління з дослідженням його внутрішнього економічного змісту, пов'язаного з матеріальними виробничими відносинами та іманентними їм об'єктивними економічними законами.

При цьому треба враховувати, що практично всі численні школи та напрями економічної думки, починаючи з меркантилізму і закінчуючи сучасним неокласичним "мейнстримом", так чи інакше неминуче торкаються проблем публічного управління та адміністрування. Понад те, мейнстрим сучасної економічної теорії включає особливий розділ, який займається аналізом впливу чинників публічної політики на економічну стратегію держави. Цю свою складову частину неокласика власне і називає "політичною економією", надаючи цій назві вкрай вузький сенс. Оскільки при цьому розглядається насамперед негативний вплив політичних факторів на економічні рішення держави, неважко зробити неоліберальний висновок про те, що державі краще взагалі менше втручатися в економіку.

У ХХ столітті широку популярність здобула теорія так званого "відділення влади від власності". Прикладом цього підходу може бути концепція "нового індустріального суспільства" Джона Гелбрейта. Носієм реальної влади у Дж. Гелбрейта постає техноструктура великих корпорацій (Galbraith, 1967), цілі якої у чомусь збігаються, а в чомусь можуть не збігатися з інтересами суспільства. На думку Дж. Гелбрейта, державна влада повинна втручатися тоді, коли ці цілі не збігаються (Galbraith, 1973; 1956; 1984). Держава розглядається тут як урівноважувальна сила, яка покликана своїм втручанням компенсувати фактичну нерівновагу влади таких економічних суб'єктів, як, наприклад, фермери та великі корпорації. При такому підході як первинний, вихідний пункт виступає реальна влада техноструктури великих корпорацій, а державній владі відводиться лише вторинна, компенсуюча роль.

Дещо інакше підходить до цих питань Макс Вебер, який розглядає державну бюрократію як один із проявів процесу раціоналізації та послідовно розмежовує поняття легітимності та легальності. М. Вебер використав поняття легітимності для характеристики соціального порядку, який завдяки своєму престижу встановлює зразок поведінки та диктує індивідам обов'язкові вимоги (Weber, 2019). Тим самим він послідовно відрізняє легітимність як реальну значущість соціального порядку для поведінки людей від легальності як суто формальної відповідності юридичним законам цієї країни (Parsons, 1991; Schmitt, 2004).

У другій половині ХХ століття проблема кризи легітимності опинилася у центрі уваги Франкфуртської школи. Найяскравішим прикладом цього можуть бути роботи Юргена Хабермаса (1989, 1976) Legitimation Crisis. Ю. Хабермас зводить проблематику легітимації до питання про публічне обговорення цінностей, що узаконюють соціальний порядок. Така постановка проблеми легітимації зрештою логічно веде до його знаменитої концепції так званої "комунікативної дії", в центрі якої виявляється поняття консенсусу (Habermas, 1984).

В літературі з публічного управління та адміністрування основну увагу зосереджено на його суто зовнішній, політико-правовій формі. Насамперед тут розглядаються суб'єкти, об'єкти, форми та методи публічного управління, система органів законодавчої, виконавчої та судової влади, повноваження окремих міністерств, діяльність територіальних органів виконавчої влади, концепції місцевого самоврядування та його конституційно-правові засади, проблеми забезпечення законності та специфіка юридичної відповідальності у сфері публічного управління, питання державної служби та державної кадрової політики, механізми публічного контролю у сфері виконавчої влади, взаємовідносини гілок публічного управління, проблеми адміністративної реформи тощо. У той самий час об'єктивному економічному змісту публічного управління, що пов'язаний з системою виробничих відносин, не приділяється достатньо уваги. Тому метою статті є визначення теоретичних основ аналізу зовнішньої, політико-правової форми публічного управління та адміністрування у діалектичному взаємозв'язку з його об'єктивним економічним змістом, який утворюють матеріальні виробничі відносини та іманентні їм об'єктивні економічні закони.

Найважливішою методологічною основою вирішення цього непростого наукового завдання є розмежування структури та динаміки політико-економічної системи, яке послідовно проводить Одеська школа економічної теорії. При цьому треба враховувати, що вихідним пунктом наукової школи, що склалася в Одесі у другій половині ХХ століття, є методологія своєрідного препарування економічних явищ за допомогою послідовного розмежування їхньої формальної та реальної сторін. Насамперед, йдеться про послідовне розмежування правової форми та об'єктивного економічного змісту власності. Наслідуючи цю методологію аналізу, Одеська школа розглядає економічний зміст власності як систему об'єктивних виробничих відносин. Тим самим вона подумки "препарує" феномен власності, послідовно відокремлюючи об'єктивний зміст від вольових відносин, що утворюють правову форму власності (Звєряков, 2021; Звєряков, Грималюк, 2018).

Проте логіка послідовного наукового сходження від абстрактного до конкретного, іманентна політичній економії, припускає, що за таким аналітичним розмежуванням має слідувати теоретичний синтез об'єктивної та вольової сторін єдиної політико-економічної системи. Одеська школа розробила методологічну основу цього синтезу, пов'язану з послідовним розмежуванням структури та динаміки економічної системи, що дозволяє логічно послідовно інтегрувати вольовий фактор у предмет політичної економії. Така діалектична єдність аналізу та синтезу дозволяє краще зрозуміти динамічну сторону політико-економічної системи. Така методологія дозволяє Одеській школі категоріально сформулювати свій науковий підхід до економічного аналізу публічного управління та адміністрування в Україні.

Методологічні основи політико-економічного аналізу вольових відносин

Початок Одеської школи економічної думки, що склалася під керівництвом Анатолія Карповича Покритана, було покладено послідовним розмежуванням правової форми та економічного змісту власності. Перенісши акцент на об'єктивний економічний зміст власності, А. Покритан водночас повною мірою визнавав, що вольові відносини, пов'язані з правом власності, є важливим чинником розгортання економічних процесів. Саме в цьому він бачив витoki ілю-

зорного, помилкового уявлення про те, що право власності визначає характер економічних відносин між людьми та утворює тим самим їхню основу. А. Покритан прагнув показати, що характерне для радянського офіціозу уявлення про визначальну роль вольових відносин, про те, що вони передують виробництву та утворюють його основу, є, м'яко кажучи, поверховим. Він стверджував, що економічна теорія взагалі безпосередньо не займається вивченням вольових відносин та права власності; вона вивчає економічний зміст власності, який утворює вся система економічних відносин кожного суспільства.

Найважливішу особливість економічного змісту власності він пов'язував з тим, що виробничі відносини виникають і відтворюються у процесі матеріального виробництва умов життя. Тому головна особливість економічного змісту власності у тому, що він визначається станом продуктивних сил, який не може бути негайно зміненним залежно від волі людей. Цим він кардинально відрізняється від права власності, яке постає як вольове відношення і тому може безпосередньо змінюватися під впливом вольового фактора.

Наприклад, з боку права власності товар постає річчю, яка є предметною сферою вираження волі його власника. Товар стає об'єктом формально вільних вольових дій його власника, який на власний розсуд, ні в кого не питаючи дозволу і не чекаючи якоїсь директиви, сам вирішує, що йому виробляти і що робити з виробленим продуктом: кому, коли і як його продати. Тим самим товаровласник має право розпоряджатися своїм продуктом. Проте цього ще недостатньо для економічної реалізації права приватної власності у процесі товарного обміну. Для цього треба, щоб інші товаровласники ставилися до свого товару як до своєї власності, а до товару іншого – як до чужої речі. Інакше кажучи, вони мають визнавати один в одному приватних власників. Тоді перехід товарів із рук у руки відбувається за допомогою вольового акту, спільного для обох осіб, що обмінюються. Формою цих вольових відносин стає договір, тобто угода товаровласників як осіб, які вільно виражають свою волю. Весь цей комплекс вольових відносин товаровиробників до речі та один до одного утворює юридичне відношення чи право приватної власності.

Але це лише формальне визначення, що не зачіпає економічного змісту власності, який є даним самими економічними відносинами

нами та у зазначеному випадку корениться у товарному характері самого виробництва. Навпаки, щоб досліджувати відносини власності з боку їхнього об'єктивного змісту, тобто досліджувати їх як економічні відносини, потрібно звернутися до зовсім інших категорій – насамперед таких, як конкуренція, ринок, ціна, попит, пропозиція, мінова вартість, праця, засоби виробництва тощо. За допомогою цих категорій політична економія розглядає виробничі відносини як об'єктивний економічний зміст власності. Економічна теорія досліджує річ як товар, який здійснює свій рух у загальному динамічному потоці суспільного відтворення, реагуючи на всі незліченні зміни об'єктивних економічних умов. При цьому вона повною мірою враховує, що такі зміни постійно відбуваються незалежно від волі та свідомості окремих, економічно відокремлених один від одного товаровиробників.

Але товаровиробники як приватні власники, які мають товар і вільно ним розпоряджаються, своїми свідомими діями сприяють тому, що товар виявляється у загальному потоці руху товарної маси, в якому вартість товару робить свої метаморфози. Інакше товарне виробництво не могло б стихійно пристосовуватися до умов ринку, що міняються, не могло б переключатися на виготовлення інших товарів, використовувати нову техніку і технологію, обмінювати товари там, де це найбільш вигідно тощо. Таким чином, економічна наука розглядає вольові дії людей і вольові відносини між ними як форми вираження об'єктивних виробничих відносин. Формально вільні та довільні дії товаровиробників виступають як прояв об'єктивної економічної необхідності, яка не залежить від волі окремих осіб.

У такому методологічному контексті приватна власність постає як правова форма вираження об'єктивної економічної відокремленості виробників, що є найважливішою умовою товарного виробництва. Теорія товарного виробництва виходить з того, що лише продукти самостійних, один від одного незалежних приватних робіт протистоять один одному як товари. При цьому не речові характеристики самого по собі товару, його споживчої вартості, а умови та особливості процесу його виробництва є ключовими щодо ступеня розвитку товарних відносин. Товарами є продукти праці відокремлених один від одного виробників, які в умовах суспільного розподілу праці пов'язані між собою ринком. Вся система товарних відно-

син розгортається з головної умови товарного виробництва – економічної відокремленості виробників та їх незалежних приватних робіт один від одного. Ступінь розвитку конкуренції та ринку перебуває у прямій залежності від кількості відокремлених виробників та рівня їх економічної відокремленості.

З іншого боку, прогрес товарного виробництва означає водночас і розвиток його суспільного характеру, тобто процес усупільнення виробництва. Усупільнення виробництва є злиттям роздроблених процесів виробництва у різних відокремлених ланках економіки в єдиний суспільний процес виробництва. Ця тенденція характерна насамперед для індустріального суспільства. Навпаки, для доіндустріальної економіки типовим було роздроблення засобів виробництва між безліччю ізольованих один від одного дрібних господарств, що застосовували ручні знаряддя праці та індивідуальну, відокремлену працю окремих осіб. Тільки в індустріальному суспільстві, що спирається на адекватний технологічний базис у вигляді великого машинного виробництва, засоби виробництва та процес праці набувають суспільного характеру. Виходячи з цього, об'єктивний економічний зміст власності традиційно досліджується через аналіз таких протилежно спрямованих історичних процесів, як економічне відокремлення та усупільнення виробництва. При цьому усупільнення виробництва розглядається як протилежний відокремленню економічний процес, пов'язаний з розвитком суспільного характеру виробництва, що відбувається на основі розвитку його техніки, технології та організації. Вже капіталістична мануфактура знаменує початок кардинального перетворення технології виробничого процесу. Але лише послідовний перехід від мануфактури до фабрики, до великого машинного виробництва означає створення адекватного індустріальному суспільству технологічного базису як нового технологічного способу виробництва, заснованого на застосуванні машин.

Цифровізація управління і становлення нового технологічного способу виробництва

На жаль, останнім часом категорія технологічного способу виробництва рідко зустрічається в літературі, незважаючи на те, що вона висловлює набагато більш фундаментальні закономірності історичного розвитку продуктивних сил, ніж, наприклад, поняття те-

хнологічного укладу. Технологічний спосіб виробництва характеризує такий рівень історичного розвитку продуктивних сил, якому відповідає зрілий стан цього суспільства та його економічної системи. Цей рівень передбачає такий специфічний технологічний спосіб з'єднання структурних елементів продуктивних сил, який відрізняє цю економічну систему від інших шаблів історичного розвитку.

При цьому треба враховувати, що кардинальні зміни будь-якого з елементів продуктивних сил, у принципі, можуть викликати відповідні зміни у всій структурі технологічного способу виробництва загалом. Наприклад, за матеріалом, що використовується для виготовлення знарядь праці, можна виділити кам'яний вік, бронзовий вік, залізний вік (на зміну останньому, як вважається, приходить сьогодні епоха синтетичних матеріалів). За предметом праці та панівним видом економічної діяльності виділяються епохи переважання мисливства, скотарства, землеробства, промислового виробництва тощо.

Однак головна ознака, що визначає історичну зміну технологічних способів виробництва, – це характер зв'язку людини з технікою. Спочатку між людиною та технічними засобами праці встановлюється такий спосіб зв'язку, який абсолютну більшість технологічних функцій відводить людині: вона не тільки виконує всі розумові функції та координує свої дії, а й сама рухає просте знаряддя та керує ним. Ручний технологічний спосіб виробництва панував протягом тривалого історичного періоду, що охоплює тисячі років, починаючи з первісних знарядь, і займав виняткове становище аж до першої промислової революції, пов'язаної з використанням машин. Упродовж кількох тисячоліть він не зазнавав принципових змін, незважаючи на вдосконалення технічних засобів праці.

За цей час знаряддя праці з універсальних стають все більш спеціалізованими, ускладнюються і включають не один, а цілу систему елементів. Прикладами цього можуть бути плуги, металеві пристрої, мисливські пастки, млини, годинникові механізми тощо. При цьому суб'єктивний фактор суб'єкт-об'єктної системи "людина-техніка" теж не залишається незмінним, оскільки спорадично з'являються різні форми кооперації праці, наприклад, при спорудженні пірамід, каналів, водопроводів, міських стін, укріплень тощо.

Проте все це не йде в жодне порівняння з тими безпрецедентними зрушеннями в системі "людина-техніка", що сталися під час

промислового перевороту та започаткували індустріальний технологічний спосіб виробництва. Йдеться не просто про застосування машин на фабриках і заводах, а про те, що людина фактично перетворюється на живий додаток машини, і кооперація праці в індустріальному виробництві підпорядковується кооперації машин. Такий тип зв'язку суб'єктивних і об'єктивних елементів продуктивних сил, у якому кооперація праці підпорядковується кооперації машин, є об'єкт-суб'єктивним, й у цьому сенсі новий технологічний спосіб виробництва постає як протилежність попередньому.

На відміну від технологічних укладів (яких налічують зазвичай п'ять або шість) технологічних способів виробництва не так багато – всього три: доіндустріальний спосіб виробництва, заснований на ручній праці; індустріальний – пов'язаний з використанням машин, і, нарешті, постіндустріальний, що передбачає комплексну автоматизацію виробництва, яка охоплює все зростаючою мірою управлінські функції і дозволяє людині вийти у перспективі зі сфери матеріального виробництва та стати "поряд з ним і над ним". І хоча вже сам початок цього переходу намічає загальні контури об'єктивних тенденцій його подальшого розгортання (Гриценко, 2017), але при цьому немає і об'єктивно не може бути історичної моделі його кінцевого пункту, тобто моделі того суспільства, що може стати результатом цього перехідного процесу. Є тільки розуміння загальної спрямованості змін, яке дозволяє розглядати "цифровізацію" як продовження промислової революції, що створила триланкову виробничу систему: двигун – передавальний механізм – людина.

Такий підхід допомагає науково розкрити найбільш важливі особливості сучасної "цифрової" трансформації виробництва та управління. Головною з них є кардинальна зміна місця людини у виробничій системі: людина в ній вже є не додатком, і навіть не контролером машини. Тут з'являється четвертий елемент – автоматична система управління, і така комплексна автоматизація якісно змінює місце і роль людини у виробництві, а тому й саму траєкторію технічного прогресу і всього історичного розвитку в XXI столітті. Тому основний критерій визначення пріоритетних тенденцій суспільного розвитку пов'язаний з впливом нової техніки на зміну становища людини й ролі праці у процесі виробництва. Отже, щоб зрозуміти логіку розвитку сучасного науково-технічного прогресу, необхідно визначити межу розвитку індустріальної техніки, яка од-

ночасно містить вихідний пункт розвитку принципово нової техніки та технології (Звєряков, 2020. С. 15–18).

Якщо межею розвитку індустріальної техніки є фізичні можливості людини у процесі виробництва, то інноваційний розвиток в ХХІ столітті здатний забезпечити функціонування техніки взагалі без людини. Таким чином, новий, четвертий елемент, який виник із попереднього технічного розвитку та зберігає досягнення попереднього технічного прогресу, виступає інтегральною частиною нової індустріальної техніки і знімає перешкоду для її розвитку тому, що четверта ланка нової техніки замінює обмежені людські функції, виконуючи їх замість робітника. Цей етап технологічного розвитку є принципово важливим для системи економічних відносин, оскільки він модифікує спосіб координації економічної діяльності, змінює основні виробничі відносини – відносини обміну праці на капітал та сприяє перетворенню сучасного капіталізму в державний капіталізм (Звєряков, 2018 С. 18–25; Тарасевич, 2015).

Нова технологічна революція приводить до докорінних змін у системі продуктивних сил і передбачає розробку довгострокових цілей в інноваційно-технологічній сфері, успішна реалізація яких без активної участі держави, як показує досвід, є практично неможливою. Ринок з його орієнтацією переважно на поточні результати не може вирішувати такі масштабні й довгострокові завдання. Цифрові технології дійсно необхідні як основа входження у новий етап індустріалізації через перехід до нової системи продуктивних сил, які зі свого боку визначають напрям змін в економічних відносинах. Об'єктивна необхідність такого переходу і створює потребу в програмі *нової індустріалізації*, що є способом радикального оновлення продуктивних сил в умовах розгортання нової технологічної революції. При цьому впровадження цифрових технологій у сфері управління перетворює прогнозування виробничих і соціальних процесів на найважливіший елемент адекватної організації сучасного виробництва. Отже, сучасна версія державного капіталізму дозволяє поєднувати ринкові відносини з активною участю держави в регулюванні господарської системи, у якій стимулюється приватна форма бізнесу при виконанні загальнонаціональних цілей.

Варто зазначити, що коли в науковій літературі глибинні зміни в техніці й технології, які відбуваються нині у світовому господарстві, зводяться до популярного гасла про прийдешню "цифрову еко-

номіку", то при цьому не завжди повною мірою враховується, що сама по собі "цифрова технологія" може стати просто приводом для розмов про чергову "інноваційну модель розвитку". Така абстрактна модель мало придатна для реального розвитку країни, якщо вона не розглядається конкретно, в обов'язковому предметному зв'язку, з дійсними можливостями її ефективного застосування і очікуваним впливом на ту чи іншу сферу і на всю систему управління загалом.

Для України ці питання мають аж ніяк не лише академічне, а й важливе практичне значення. Перед нею теж стоять проблеми використання "цифрових" технологій у процесі публічного управління та адміністрування. Однак треба чітко розуміти, що для України "цифровізація" управління зовсім не є панацеєю від усіх бід і не має викликати ейфорії, деякі ознаки якої можна спостерігати у сучасній літературі. При цьому треба повною мірою враховувати, що ефективність і "цифровізації", і всього публічного управління історично визначається зрештою його реальним політико-економічним змістом.

Політико-економічний зміст публічного управління і методологія його аналізу

Розглянутий у контексті становлення нового технологічного способу виробництва процес "цифровізації" наочно показує, що досягнутий рівень продуктивних сил визначає як характер об'єктивних економічних відносин, такі багато змін у сфері управління економікою. Це характерний приклад структурної залежності, яка має в політико-економічній системі об'єкт-суб'єкту спрямованість "знизу вгору", що веде від продуктивних сил до виробничих відносин і від них – до громадського управління та адміністрування. Завдяки цій структурній залежності виробничі відносини набувають свого матеріального, об'єктивного характеру і утворюють тим самим економічний базис суспільства, над яким височить політико-правова надбудова, що включає публічне управління та адміністрування. Відкриття такої фундаментальної структурної залежності стало вихідним пунктом наукового пізнання суспільства. Її аналіз дозволяє отримати ніби моментальну фотографію або рентгенівський знімок суспільної системи, що розкриває її внутрішню структуру на кожному ступені історичного розвитку.

Водночас у політико-економічній системі існують залежності й іншого, динамічного порядку, що характеризуються зустрічною, прямо протилежною спрямованістю "згори донизу", яка веде від виробничих відносин до продуктивних сил суспільства (Звєряков, Грималюк, 2019. С. 3–33). Йдеться передусім про активний вплив капіталістичних виробничих відносин на розвиток продуктивних сил, наприклад, у процесі реального підпорядкування праці капіталу, починаючи з простої капіталістичної кооперації та мануфактури, у напрямку становлення великого машинного виробництва. Такий зворотний активний вплив виробничих відносин об'єктивно включений у механізм дії закону відповідності виробничих відносин рівню та характеру розвитку продуктивних сил, що охоплює, як відомо, не лише прямі, а й зворотні зв'язки між продуктивними силами та виробничими відносинами.

При цьому треба враховувати, що класична об'єкт-суб'єктна залежність "продуктивні сили – виробничі відносини – публічне управління та адміністрування" постає як статика соціально-економічної системи, яка розкриває її внутрішню структуру на момент розгортання історичного процесу. Водночас протилежна за своєю спрямованістю діяльно-практична, суб'єкт-об'єктна залежність "публічне управління – виробничі відносини – розвиток продуктивних сил" утворює динамічну сторону політико-економічної системи. Найповніше вона розкривається тоді, коли суспільство свідомо використовує об'єктивні економічні закони товарно-капіталістичних виробничих відносин для розвитку продуктивних сил. При такому діяльно-практичному підході публічне управління та адміністрування виступають як вихідний пункт динамічної залежності, яка діалектично доповнює структурну залежність політико-економічної системи. Йдеться, передусім, про те, що від публічного управління та адміністрування багато в чому залежать конкретні форми впливу об'єктивних економічних законів і зрештою – розвиток продуктивних сил. Проблема лише в тому, що теорія публічного управління та адміністрування не завжди схильна послідовно розмежовувати структуру і динаміку політико-економічної системи.

Тим часом конкретно-історичний зміст публічного управління та адміністрування багато в чому визначається його здатністю поєднувати структурну та динамічну залежності політико-економічної системи, займаючи ключове місце у механізмі їх взаємодії. Насам-

перед, публічне управління утворює верхній рівень об'єкт-суб'єктної структурної залежності, спрямованої "знизу догори" у тому сенсі, що вона виражає об'єктивну історичну потребу розвитку продуктивних сил. Але справа не обмежується тим, що публічне управління та адміністрування утворює верхній, кінцевий пункт структурної залежності політико-економічної системи. Виступаючи як кінцевий пункт цієї структурної залежності, публічне управління водночас здатне стати вихідним пунктом динамічної залежності, яка спрямована "зверху-вниз" і реалізується у свідомому використанні об'єктивних економічних законів для розвитку продуктивних сил.

Тим самим завдяки публічному управлінню та адмініструванню структурна залежність може діалектично переходити в динамічну залежність, яка охоплює у протилежному напрямку всі три структурні рівні політико-економічної системи: публічне управління – виробничі відносини – продуктивні сили. Однак для цього необхідний такий ступінь розвитку політико-економічної системи, для якої характерна дзеркальна симетрія повністю розгорнутих структурної та динамічної залежностей, що охоплюють усі три структурні рівні.

Якщо у своїй "верхній" точці цей єдиний ланцюжок залежностей замикається завдяки публічному управлінню та адмініструванню, то його поворот у зворотному напрямку "знизу догори" пов'язаний з продуктивними силами. Розвиток продуктивних сил постає як кінцевий пункт динамічної залежності, що реалізується у процесі свідомого використання об'єктивних економічних законів. Водночас цей рівень розвитку продуктивних сил, досягнутий у процесі такого повного розгортання динамічної залежності, зі свого боку діалектично стає вихідним пунктом структурної залежності, спрямованої "знизу догори" у тому сенсі, що продуктивні сили визначають виробничі відносини, і ці виробничі відносини визначають вольові відносини.

Такий зворотний діалектичний перехід динамічної залежності в структурну в "нижній" точці повороту, опосередкований розвитком продуктивних сил, відбувається в будь-якому суспільстві через дію універсального, загальноекономічного закону відповідності виробничих відносин рівню та характеру розвитку продуктивних сил. Навпаки, "верхня" точка повороту цієї історичної спіралі передбачає особливу, історично специфічну політико-економічну систему,

представлену державно-капіталістичною моделлю керованого розвитку. У цьому сенсі така "верхня" точка з'єднання структурної та динамічної залежностей у єдину спіраль керованого розвитку має історично конкретний характер.

Але водночас державно-капіталістична модель керованого розвитку має конкретний характер і й у тому діалектичному сенсі, що вона передбачає конкретний синтез протилежно спрямованих і повністю розгорнутих динамічної та структурної залежностей політико-економічної системи. Без публічного управління та відповідного діалектичного синтезу структурна і динамічна залежності мають ще у деякому сенсі абстрактно-односторонній характер, оскільки власними силами порізно кожна з них відповідає лише однієї зі сторін єдиної політико-економічної системи.

Ми бачимо, що публічне управління та адміністрування поєднують структурну та динамічну залежності політико-економічної системи в єдиний ланцюг, що виступає водночас як спіраль свідомо керованого процесу економічного розвитку. Спочатку на своїй структурній ділянці цей ланцюг тягнеться "знизу вгору" від досягнутого рівня продуктивних сил до вольових відносин, доходить до рівня публічного управління та адміністрування, повертає та рухається у прямо протилежному напрямку "зверху вниз" від публічного управління через свідоме, цілеспрямоване використання об'єктивних економічних законів для розвитку продуктивних сил. Дійшовши до рівня продуктивних сил, він знову розгортається в "нижній" точці в напрямку "знизу догори", переходячи цим у структурну залежність політико-економічної системи. Таким чином, єдиний спіралеподібний ланцюжок структурної та динамічної залежностей процесу керованого економічного розвитку послідовно проходить усі три рівні політико-економічної системи у двох прямо протилежних напрямках.

Це найважливіша перевага державно-капіталістичної моделі керованого розвитку, порівняно з ліберальною моделлю стихійного розвитку економіки. У такій ліберальній моделі динамічна залежність охоплює фактично лише два рівні економічної системи: продуктивні сили та виробничі відносини. Ліберальне управління економікою практично не бере участь у діалектичному взаємопереході структурної та динамічної залежностей політико-економічної системи і тому не здатне опосередкувати цей перехід.

У радянській моделі управління цей спіралеподібний рух історії теж охоплював лише два, але вже інші рівні: державне управління та продуктивні сили. Об'єктивні виробничі відносини тут випадали з єдиного спіралеподібного ланцюга історичного процесу і фактично підмінювалися вольовими відносинами командно-адміністративного управління. Через згортання товарно-капіталістичних виробничих відносин і динамічна, і структурна залежності не могли досягти у радянській системі свого повного розгортання.

На відміну і від радянської системи, і від ліберальної моделі дзеркальна симетрія державно-капіталістичної моделі керованого розвитку означає повне трирівневе розгортання та діалектичний взаємоперехід структурної та динамічної залежностей, що утворюють єдиний спіралеподібний ланцюг свідомо керованого економічного розвитку. Така дзеркальна симетрія здатна забезпечити динамічну рівновагу й міцну стійкість системи публічного управління та всієї політико-економічної системи.

Навпаки, стихійний характер розвитку виявляється у нерівноважному і внутрішньо нестійкому характері політико-економічної системи, оскільки для ліберальної моделі характерна відсутність повної дзеркальної симетрії, що охоплює всі три структурних рівня. У такій політико-економічній системі симетрія здатна охопити в кращому разі лише два структурні рівні, оскільки в цьому випадку суспільство не здатне свідомо використати товарно-капіталістичні виробничі відносини для розвитку своїх продуктивних сил. Така наполовину згорнута, неповна динамічна залежність, що історично ще не розкрилася, може охопити лише два структурні рівні політико-економічної системи: продуктивні сили та виробничі відносини. Найяскравіше ця динамічна залежність виявилася на ранньому щаблі розвитку капіталізму, коли нові на той час виробничі відносини повністю перебудували технологію виробництва у напрямку створення адекватного технічного базису капіталістичного суспільства. Йдеться насамперед про процес реального підпорядкування праці капіталу, який, як відомо, супроводжувався процесом капіталістичного усупільнення виробництва та переходом від простої капіталістичної кооперації та мануфактури до великого машинного виробництва фабричного типу.

Таким чином, якщо, з одного боку, структурна залежність у моделі стихійного розвитку капіталістичної економіки включає всі

три структурні рівні, то, з іншого боку, динамічна залежність охоплює не три, а лише два з них – продуктивні сили та виробничі відносини. Водночас верхній рівень, пов'язаний з публічним управлінням та адмініструванням, у ліберальній моделі "провисає" через стихійний, некерований характер економічного розвитку, що відбувається на основі стихійного впливу капіталістичних виробничих відносин та іманентних їм об'єктивних економічних законів на розвиток продуктивних сил. Тому вихідним пунктом динамічної залежності тут безпосередньо виступає не публічне управління, а капіталістичні виробничі відносини. У результаті в ліберальній моделі складається свого роду системна асиметрія структурної та динамічної залежностей, оскільки одна з них включає всі три структурні рівні, а інша здатна охопити лише два з них. Ця системна асиметрія виявляється у нестабільності ліберальної моделі стихійного розвитку економіки.

На основі порівняльного аналізу темпів зростання китайський економіст Еньфу Ченг показує, що середні темпи зростання Китаю після 1980 року ніколи не були менш ніж на 4 % вищими порівняно з країнами Глобальної Півночі, тобто з високорозвиненими країнами. Такий розрив включає вагомий антициклічний елемент, який має тенденцію збільшуватися під час спаду капіталістичного світу та зменшуватися під час його підйомів. Це говорить про те, що економічне зростання Китаю має важливу автономну складову, яка "відокремлює" його від травмуючих криз, що вражають Глобальну Північ (Enfu, 2019). Таку автономну складову можна розглядати як точне кількісне вираження історичної переваги моделі керованого розвитку, для якої характерне стійке зростання економіки.

Об'єктивно суспільно-економічний лад, який сьогодні називається в КНР соціалізмом з китайською специфікою, є змішаною економікою державного капіталізму, де дуже різноманітні за рівнем розвитку продуктивні сили, де співіснують різні за формами власності типи господарств і відповідні їм відносини з виробництва та розподілення матеріальних благ. Тому багато економістів вважають за краще говорити скоріше про державний капіталізм з китайською специфікою, виходячи з того, що основну частку ВВП і більшість робочих місць в країні створює приватний бізнес, а малі та середні приватні підприємства в КНР – це понад 60% ВВП країни і більше 80% робочих місць (Huang, 2018.Р. 138).

У цьому сенсі державний капіталізм об'єктивно означає для сучасної України таку апробовану світовим досвідом перехідну економічну форму, що довела на практиці свою адекватність умовам трансформації командної системи в ринкову економіку. Така *державно-капіталістична* модель (а в іншій редакції – змішана економіка) має продуктивну історичну перспективу завдяки своїй варіативності й мінливості. Природа такої державно-капіталістичної економіки полягає в тому, що вона виступає як *перехідна форма* між різними полюсами господарського устрою – планом і ринком.

Форми поєднання цих різних за своєю природою елементів у моделі державного капіталізму можуть бути нескінченно різноманітними, сполучатися в різних пропорціях і комбінаціях. Міжнародний досвід свідчить про те, що об'єднання ринкових сил і приватної власності з регуляторними силами держави в єдину модель керованого розвитку здатне додати державному капіталізму потужного заряду історичного динамізму. Такий синтез протилежностей може стати найважливішим джерелом розвитку на шляху технологічної модернізації та структурної перебудови національної економіки в процесі післявоєнного відновлення України.

Висновки

Розгляд у статті теоретичних засад політико-економічного аналізу публічного управління приводить до таких висновків.

1. Якщо політико-економічне дослідження власності методологічно передбачає насамперед аналітичне розмежування вольової та об'єктивної сторін цього складного соціального явища, то теоретичне дослідження публічного управління та адміністрування зміщує акцент на доповнення аналогічного аналізу синтезом вольової та об'єктивної сторін єдиної політико-економічної системи.

2. Оскільки в цьому випадку на передній план виходить динамічна залежність політико-економічної системи, яка має суб'єкт-об'єктну спрямованість: публічне управління та адміністрування – економічні відносини – розвиток продуктивних сил, то на відміну від політико-економічного дослідження власності теоретичний аналіз публічного управління і адміністрування повинен з необхідністю виходити з того, що його реальний зміст є за своєю природою не суто об'єктивним, а суб'єкт-об'єктним, і ця найважливіша особливість

самого предмета дослідження багато в чому визначає методологічну специфіку його дослідження.

3. Якщо політико-економічне дослідження власності починається з товарного відношення, і ця логіка аналізу цілком релевантна природі товарно-капіталістичного виробництва, яке перетворює економічних суб'єктів на агентів відчужених від них об'єктивних виробничих відносин, то при вивченні сучасної моделі публічного управління треба у повній мірі враховувати те, що вона передбачає свідоме використання об'єктивних економічних законів капіталізму для розвитку продуктивних сил.

4. Таким чином, оскільки метод визначається предметом, то в процесі теоретичного аналізу публічного управління та адміністрування на передній план виходить вивчення суб'єкт-об'єктної динамічної залежності політико-економічної системи в діалектичній єдності з її об'єкт-суб'єктною структурною залежністю, виходячи з того, що свідомість людини не тільки відбиває об'єктивний світ, а й творить його.

5. Політико-економічний зміст публічного управління та адміністрування завжди має конкретно-історичний характер. У процесі історичного поступу він діалектично збагачується новими визначеннями. На сучасному етапі історичного розвитку публічне управління і адміністрування покликане свідомо використовувати об'єктивні економічні закони капіталізму для розвитку продуктивних сил.

6. Сучасним еталоном ефективної політико-економічної системи є дзеркальна симетрія її структурних та динамічних залежностей. Така дзеркальна симетрія досягається лише тоді, коли спрямована згори донизу динамічна залежність включає всі структурні рівні політико-економічної системи у послідовності: публічне управління та адміністрування – об'єктивні виробничі відносини – продуктивні сили суспільства.

7. Якщо один із цих трьох структурних рівнів помітно "провисає" або взагалі випадає з ланцюжка динамічних залежностей, система перестає відповідати політико-економічним вимогам сучасного розвитку та виявляється нездатною знаходити адекватні відповіді на історичні виклики.

8. В сучасній державно-капіталістичній моделі керованого розвитку динамічна залежність здатна охопити всі три структурні рівні в процесі свідомого використання об'єктивних економічних законів

капіталізму для розвитку продуктивних сил, включаючи публічне управління та адміністрування. Таким чином, відбувається процес послідовного історичного розвитку динамічної сторони політико-економічної системи, яка досягає свого найповнішого розгортання в умовах державно-капіталістичної моделі керованого розвитку.

9. Методологічно неправомірно недооцінювати значення спрямованої згори донизу динамічної політико-економічної залежності, яка висувається на передній план у державно-капіталістичній моделі керованого розвитку. Проте і структурна залежність, яка має протилежну об'єкт-суб'єкту спрямованість знизу догори, не відсувається надто далеко. На сучасному ступені розвитку вона виявляється насамперед в об'єктивній історичній необхідності товарно-капіталістичних виробничих відносин та свідомого використання об'єктивних економічних законів капіталізму для розвитку сучасних продуктивних сил.

У цій статті позначені лише деякі теоретичні основи політико-економічного підходу до аналізу публічного управління та адміністрування, але, зрозуміло, ще не може бути представлена загалом вся відповідна система категорій. Виклад основного змісту економічної теорії публічного управління та адміністрування, її логічної структури та категоріального апарату виходить далеко за межі окремо взятої статті. Однак навіть такого контурного методологічного начерку може бути достатньо для постановки цієї теоретичної проблеми та її обговорення у науковій літературі.

Література

1. Бодров В. Г. (2016). Інформаційна економіка і публічне управління: теоретико-прикладні аспекти. *Науковий збірник Університету митної справи та фінансів*. Дніпро: Університет митної справи та фінансів. № 2(15). С. 7–16.

2. Гриценко А. А. (2017). Логіко-історичні засади кардинальних економічних змін і переходу до реконструктивного розвитку. *Економіка України*. № 5. С. 39–57.

3. Гриценко А. А. (2021). Наукові засади дослідження комплементарності взаємозв'язку інформаційно-цифрових, економічних і соціальних перетворень. *Комплементарність інформаційно-цифрових і соціально-економічних перетворень як умова стабільного розвитку суспільства / НАН України, ДУ "Ін-т екон. та прогноз. НАН України"*. Київ. С. 164–182.

4. Зверяков М. І., Грималюк А. В. (2018). Одеська школа та сучасність. *Економічна теорія*. № 2. С. 5–21. <https://doi.org/10.15407/etet2018.02.005>

5. Звєряков М. І. (2018). Теоретична парадигма сталого розвитку та українські реалії. *Економіка України*. № 10. С. 10–31. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2018.10.010>
6. Звєряков М. І., Грималюк А.В. (2019). Економічна теорія, державна політика і публічне управління. *Економіка України*. № 11–12. С. 3–33.
7. Звєряков М. І. (2020). Економічний розвиток в епоху становлення "цифрового капіталізму". *Економіка України*. № 8. С. 3–23. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2020.08.003>
8. Звєряков М. І. (2021). Наукова спадщина А.К. Покритана у світлі сучасних проблем економічної теорії. *Економіка України*. № 1. С. 84–92. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.01.084>
9. Тарасевич В. М. (2015). Про державно-капіталістичної обумовленості інноваційного розвитку національної економіки. *Економіка України*. № 11. С. 16–31; № 12. С. 10–25.
10. Bardhan, P. (2018). On the Concept of Power in Economics. *Economics and Politics*. № 3.Р. 265–277. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0343.1991.tb00050.x>
11. Bocage, D. (2019). *General Economic Theory of Fracois Perroux*. Lahman: University Press of America.
12. Clegg, S. (2007). *The Theory of Power and Organization*. London: Routledge.
13. Dugger, W.M. (2018). *Corporate Power*. New York: Greenwood Press.
14. Enfu Cheng. (2019). *The Creation of Value by Living Labor: A Normative and Empirical Study*. Vol. 2. London and Istanbul: Canut Press.
15. Galbraith, J. K. (1956). *American Capitalism: The Concept of Countervailing Power*. Boston: Houghton Mifflin Co.
16. Galbraith, J. K. (1967). *New Industrial State*. Boston: Houghton Mifflin Co.
17. Galbraith, J. K. (1973). *Economics and the Public Purpose*. Boston: Houghton Mifflin Co.
18. Galbraith, J. K. (1984). *The Anatomy of Power*. Bungay, Suffolk: Richard Clay Ltd.
19. Habermas, Ju. (1962 trans. 1989). *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. Cambridge, UK: Polity.
20. Habermas, Ju. (1976). *Legitimation Crisis*. Cambridge, UK: Polity.
21. Habermas Ju. (1984). *Theory of Communication Action 1: Reason and the Rationalization of Society*. Boston, Mass.: Beacon Press.
22. Lukes, S. (2019). *Power: A Radical View*. London: Macmillan.
23. Papandreou, A. (1994). *Externality and Institutions*. Oxford: Clarendon Press.
24. Parsons, T. (1951). *The Social System*. London: Routledge.
25. Qunhui Huang. (2018). *China's Industrialization Process*. Singapore: Springer Singapore. <https://doi.org/10.1007/978-981-10-3665-1>
26. Rothschild Kurt W. (1971). *Power in economics: selected readings*. Penguin, [Harmondsworth, Eng.]
27. Russell, B. (2020). *Power*. London: Routledge.
28. Schmitt, C. (2018). *Legality and Legitimacy*. Durham: Duke Univ. Press.

29. Schutz, E. (1995). Markets and Power. *Journal of Economic Issues*. Vol. XXIX. No.4. P. 1147-1170. <https://doi.org/10.1080/00213624.1995.11505745>
30. Takata, Y. (2018). *Power Theory of Economics*. New York: St. Martins Press.
31. Weber, M. (1921) 2019. *Economy and Society: A New Translation*. Harvard: Univ. Press. <https://doi.org/10.4159/9780674240827>

Надходження до редакції 23 травня 2022 року

Прорецензовано 31 травня 2022 року

Підписано до друку 30 червня 2022 року

References

1. Bodrov, V. H. (2016). Information economics and public administration: theoretical/applied aspects. *Naukovyi zbirnyk Universytetu mytnoi spravy ta finansiv– Scientific collection of the University of Customs and Finance*. Dnipro: University of Customs and Finance, 2 (15), 7-16 [in Ukrainian].
2. Hrytsenko, A. A. (2017). Logical and historical foundations of radical economic changes and the transition to reconstructive development. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 5, 39-57 [in Ukrainian].
3. Hrytsenko, A. A. (2021). Scientific bases of research of complementarity of interrelation of information-digital, economic and social transformations. NAS of Ukraine, SI "Inst. Of Economics. and predicted. NAS of Ukraine" [in Ukrainian].
4. Zvieriakov, M. I., Hrymaliuk, A. V. (2018). Odesa school and modernity. *Ekonom. teor. –Economic theory*, 2, 5-21. <https://doi.org/10.15407/etet2018.02.005> [in Ukrainian].
5. Zvieriakov, M. I. (2018). Theoretical paradigm of sustainable development and Ukrainian realities. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 10, 10-31. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2018.10.010> [in Ukrainian].
6. Zvieriakov, M. I., Hrymaliuk, A. V. (2019). Economic theory, public policy and public administration. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 11-12, 3-33 [in Ukrainian].
7. Zvieriakov, M. I. (2020). Economic development in the era of "digital capitalism". *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 8, 3-23. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2020.08.003> [in Ukrainian].
8. Zvieriakov, M. I. (2021). The scientific heritage of AK is covered in the light of modern problems economic theory. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 1, 84-92. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.01.084> [in Ukrainian].
9. Tarasevich, V. M. (2015). On the state-capitalist conditionality of innovation development of the national economy. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 11, 16-31, 12. 10-25.
10. Bardhan, P. (2018). On the Concept of Power in Economics. *Economics and Politics*, 3, 265-277. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0343.1991.tb00050.x>
11. Bocage, D. (2019). *General Economic Theory of Fracois Perroux*. Lahman: University Press of America.

12. Clegg, S. (2007). *The Theory of Power and Organization*. London: Routledge.
13. Dugger, W. M. (2018). *Corporate Power*. New York: Greenwood Press.
14. Enfu Cheng. (2019). *The Creation of Value by Living Labor: A Normative and Empirical Studies*. Vol. 2. London and Istanbul: Canut Press.
15. Galbraith, J. K. (1956). *American Capitalism: The Concept of Countervailing Power*. Boston: Houghton Mifflin Co.
16. Galbraith, J. K. (1967). *New Industrial State*. Boston: Houghton Mifflin Co.
17. Galbraith, J. K. (1973). *Economics and the Public Purpose*. Easton: Houghton Mifflin Co.
18. Galbraith, J. K. (1984). *The Anatomy of Power*. Bungay, Suffolk: Richard Clay Ltd.
19. Habermas, Ju. (1962 trans. 1989). *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. Cambridge, UK: Polity.
20. Habermas, Ju. (1976). *Legitimation Crisis*. Cambridge, UK: Polity.
21. Habermas Ju. (1984). *Theory of Communication Action1: Reason and the Rationalization of Society*. Boston, Mass.: Beacon Press.
22. Lukes, S. (2019). *Power: A Radical View*. London: Macmillan.
23. Papandreou, A. (1994). *Externality and Institutions*. Oxford: Clarendon Press.
24. Parsons, T. (1951). *The Social System*. London: Routledge.
25. Qunhui Huang. (2018). *China's Industrialization Process*. Singapore: Springer Singapore. <https://doi.org/10.1007/978-981-10-3665-1>
26. Rothschild Kurt W. (1971). *Power in economics : selected readings*. Penguin, [Harmondsworth, Eng.]
27. Russell, B. (2020). *Power*. London: Routledge.
28. Schmitt, C. (2018). *Legality and Legitimacy*. Durham: Duke Univ. Press.
29. Schutz E. (1995). *Markets and Power*. *Journal of Economic Issues*, XXIX (4), 1147-1170. <https://doi.org/10.1080/00213624.1995.11505745>
30. Takata, Y. (2018). *Power Theory of Economics*. New York: St. Martins Press.
31. Weber, M. (1921) 2019. *Economy and Society: A New Translation*. Harvard: Univ. Press. <https://doi.org/10.4159/9780674240827>

Received on May 23, 2022

Reviewed May 31, 2022

Signed for printing on June 30, 2022